

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr lic. Kinga Karsten, *Idea prawa w nauczaniu papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka, Kraków 2023*

Tematem recenzowanej pracy jest idea prawa ujęta w nauczaniu trzech ostatnich papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka. Autorka w swojej dysertacji ukazuje w jaki sposób wymienieni papieży ujmują w swoim nauczaniu, religijnym i doktrynalnym tak zwane prawo świeckie, rozumiane jako każdą formę regulacji o charakterze normatywnym, której źródłem jest działanie prawodawcze podmiotu lub podmiotów niebędących podmiotami religijnymi. Do grupy tej należą przede wszystkim organy państwa oraz społeczność międzynarodowa będąca zbiorem państw.

Oceniając rozprawę doktorską należy zauważyć, że jej struktura jest logiczna i merytoryczna. Praca składa się z sześciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, wykazu skrótów oraz bibliografii. Zawiera 172 strony. Temat pracy można uznać za interesujący, poruszający kwestie niezwykle ważne i aktualne dla życia współczesnego świata. Życie społeczeństw, regulowane zazwyczaj systemami prawnymi i w pewnym stopniu przez nie zdeterminowane, może być lepsze, bardziej sprawiedliwe jeżeli wspomniane systemy opierają się na pozytywnych wartościach. Wartości takie w ujęciu chrześcijańskim propagują papieży, jako nauczyciele wiary i moralności.

We wstępie autorka przedstawia obrany przez siebie przedmiot badawczy. Jest nim nauczanie papieskie, dotyczące najczęściej stanowienia prawa. „Prawo

świeckie”, którego ono dotyczy, odpowiada rozumieniu łacińskiego *leges civiles* z kan. 22 obowiązującego *Kodeksu prawa kanonicznego*, do którego odsyła wspomniany przepis, czyli wszystkie obowiązujące w danym państwie obiektywne normy prawne. W dalszej części wstępu znajduje się uzasadnienie podjętych badań. Współczesne prawo odgrywa chyba bardziej niż kiedykolwiek wcześniej w historii ludzkości ważną rolę w życiu zarówno społeczeństw, jak i poszczególnych osób. Stąd też musi znajdować się w optyce Kościoła, w jego refleksji i nauczaniu. Każda istotna sprawa dla człowieka, ma również znaczenie dla wspólnoty Kościoła, posłanego do wszystkich ludzi i narodów. Chrześcijaństwo nie było nigdy odłączone od prawa świeckiego. Powoływał się na nie nawet Jezus Chrystus. Jak zauważa autorka recenzowanej pracy, do tej pory nie przeprowadzono kompleksowych badań na temat idei prawa świeckiego w nauczaniu ostatnich trzech papieży. Istnieją jedynie takowe przyczynki do poszczególnych działów prawa, czy też obszarów przez nie regulowanych. Stąd też recenzowana praca stanowi nowość w literaturze przedmiotu, mogąc przyczynić się do rozwoju nauki.

Celem podjętych przez autorkę badań było ukazanie rozumienia prawa świeckiego przez wybranych papieży, jako idei albo fenomenu, a także w poszczególnych obszarach jego stosowania czy funkcjonowania. Autorka pokazuje również jak ocenia się z perspektywy teologicznej konkretne prawa lub obowiązki oraz instytucje prawne. Pośrednim celem jej badań jest ochrona, obrona i promocja prawa jako jednej z ważniejszych wartości uniwersalnych we współczesnym świecie. Prawo jako wartość sama w sobie służy innym wartościom, będąc ukształtowana przez chrześcijaństwo stanowi niejako duszę Europy.

Główną hipotezą badawczą, stawianą przez Doktorantkę jest twierdzenie, iż prawo świeckie z punktu widzenia Kościoła stanowi ważny fenomen, będąc równocześnie przedmiotem nauczania papieskiego. Papieże Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek nie tylko ten fenomen dostrzegali, ale dokonywali analiz z punktu widzenia nauczania Kościoła, oceniali i wskazywali drogi jego zmian. Autorka w swoich badaniach posłużyła się licznymi źródłami. Kwerenda uwzględniała między innymi papieskie przemówienia, homilie, inne dokumenty kościelne, książki o różnych wartościach autorytetu kościelnego.

Pierwszy rozdział recenzowanej dysertacji dotyczy źródeł prawa świeckiego. Na początku został przedstawiony problem rozdziału wiary i prawa świeckiego, a dalej kwestie związane z prawem Bożym, jego wpływem na naturalne prawo świeckie, odchodzenie od naturalnego w prawie świeckim i hierarchia praw - Bożego i ludzkiego. Kolejne podpunkty dotyczą godności ludzkiej, aktu organów władzy i w końcu odniesienia nauczania papieskiego do prawa polskiego. Kolejny z rozdziałów odnosi się do poszczególnych funkcji prawa świeckiego, a więc do kreująco-organizacyjnej, ochronno-bronnej względem moralności i praw osobowych, regulacyjnej przy rozwiązywaniu konfliktów, informacyjno-nauczającej i wychowawczej. W rozdziale tym autorka również wyodrębnia odniesienia nauczania papieskiego do prawa polskiego.

Rozdział trzeci został poświęcony prawom osób i społeczności. Wśród praw jednostek wyróżniono między innymi prawo do życia, poszanowania godności, do prywatności, pożywienia i wody, do własności, wolności religijnej, do zrzeszania się, praw pracowniczych, równego traktowania kobiet i mężczyzn. Autorka zajmuje się także prawami rodziny i związanymi z rodziną prawem narodów, czyli do samostanowienia i kultury narodowej.

W czwartym z rozdziałów znalazła się analiza dokumentów papieskich dotyczących państwa prawa jako rezultatu działania prawa. Zwrócono uwagę na podstawy państwa prawa, jego europejskie dziedzictwo, ideę wolności, a także rolę Kościoła w tworzeniu państwa prawa. Kolejny rozdział dotyczy papieskiej krytyki państwa świeckiego jako takiego. Zwrócono przy tym uwagę na niewystarczalność prawa, jego absolutyzację, wypaczenia fundamentów i głównych zasad, nadużywania prawa, wielość praw i w końcu na prawo jako zniewolone.

Rozdział szósty - ostatni, dotyczy odniesienia wiernych do prawa świeckiego. Autorka zwraca tutaj uwagę na prawdę, jako fundament właściwego stosunku prawa, jego stosunek do wolności i innych wartości, problem podporządkowania się prawu oraz zaangażowania w jego stanowienie.

Należy podkreślić, że poszczególne rozdziały recenzowanej rozprawy doktorskiej kończą się obszernymi i trafnie skonstruowanymi wnioskami. Przypisy do tekstu zostały zredagowane niezwykle starannie i przejrzysto. Bibliografia jest

bogata zarówno w materiały źródłowe, jak i literaturę przedmiotu polską i zagraniczną.

Co Autorce dysertacji udało się osiągnąć? Najpierw udanie ukazała fenomen rozumienia prawa świeckiego przez Kościół, niejako reprezentowany przez trzech papieży, z uwzględnieniem oczekiwań i postulatów formułowanych przez nich z perspektywy teologiczno-filozoficznej. W kwestiach tych, jak sama zauważyła, trudnością był nieprawniczy język używany przez papieży, przy czym największy brak precyzji widoczny jest u papieża Franciszka. Z drugiej strony Benedykt XVI publikował stosunkowo najlepsze teksty mogące zostać włączone nawet do prawniczych podręczników.

Doktorantka w swoich badaniach potwierdza hipotezę badawczą, że prawo świeckie z punktu widzenia Kościoła jest niezwykle ważnym ogólnoludzkim fenomenem, a w związku z tym przedmiotem stosunkowo obszernego i dogłębnego nauczania papieskiego. Natomiast w prawie polskim stosunkowo łatwo można znaleźć obecność realizacji nauczania papieskiego.

W opinii Autorki recenzowanej pracy, żaden z papieży, których pisma analizowała, nie był i nie jest nastawiony antyjurydycznie. Wszyscy interesowali się prawem świeckim. Według ich nauczania, prawo świeckie zawsze powinno mieć odniesienie do prawa Bożego, przynajmniej naturalnego. Prawo stanowi wartość ogólnoludzką, która koniecznie powinna być uwzględniana w optyce Kościoła. Z drugiej strony, niepotrzebne mnożenie ustaw doprowadza do deprecjacji prawa jako wartości i jego nieskuteczność.

Przeprowadzone przez panią Kingę Karsten badania upoważniły ją do postawienia twierdzenia, że podejście wspomnianych trzech papieży do prawa i jego funkcji cechuje duży realizm, przy czym podkreślają oni konieczność rozwijania kultury prawnej na gruncie świeckim. Papież Benedykt XVI w sposób szczególny ujmował prawo świeckie w perspektywie historycznej, sięgającej prawa rzymskiego. Także najgłębiej z opisywanych zdawał się znać dorobek prawników i filozofów prawa oraz z niego korzystać. Natomiast Jan Paweł II i Franciszek wnieśli poważny, twórczy wkład w rozwój praw ludzkich w sensie ich ukierunkowania na określone dobro, zakres i stopień ochrony.

Rodzi się zatem słuszny postulat, aby nauczanie Kościoła katolickiego, dotyczące prawa świeckiego, zawarte w enuncjacjach papieskich było wysłuchane przez jego ustawodawców, niezależnie od ich osobistych przekonań religijnych, w duchu odpowiedzialności za sprawowany przez nich urząd. Natomiast jeżeli analizowane w dysertacji nauczanie Kościoła zostanie odrzucone przez osoby odpowiedzialne za stanowienie prawa, to i tak, jak słusznie pisze Doktorantka, należy o nim przypominać, między innymi w formie prac naukowych.

Każde dzieło ludzkie posiada swoje wady i niedociągnięcia. Do takowych w przypadku recenzowanej pracy doktorskiej można zaliczyć zbyt obszerny wstęp, chociaż merytorycznie, pod względem zawartości, napisany dobrze (zawiera określenie przedmiotu badawczego, jego uzasadnienie, cel i metody badawcze, itd.). Jest jednak proporcjonalnie zbyt duży w porównaniu do niektórych rozdziałów. I tak przykładowo, wstęp ma 11 stron, rozdział czwarty trochę ponad 12, a rozdział szósty już tylko 10. Natomiast zakończenie zostało potraktowane przez Autorkę niezwykle „symbolicznie”, zawierając jedynie z 3 strony. Należałoby je rozbudować, a wnioski przedstawić nie w punktach, ale w tekście ciągłym.

Do drobnych i bardzo nielicznych uchybień należą niepotrzebny przecinek, po spójniku „i” (s. 5), czy podmienione zapewne przez program komputerowy słowo „rozwód” zamiast właściwego „w rozwój” (s. 144).

Reasumując, należy stwierdzić, że dysertacją doktorską pani Kingi Karsten, chociaż nie jest szczególnie obszerna, jednak, co należy pozytywnie podkreślić w przypadku prac prawniczych, bardzo konkretna, nie zawierająca niepotrzebnie rozwlekłych wywodów. Autorce udało się w sposób zwięzły, niejako „prawniczy” przedstawić i rozwiązać problemy naukowe, które podjęła. Uważam, że jej dzieło naukowe należy ocenić pozytywnie. Konsekwentnie stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska zatytułowana „Idea prawa w nauczaniu papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka” spełnia wymogi ustawowe, konieczne do nadania stopnia doktora. Równocześnie wnoszę o podjęcie kolejnych kroków, wymaganych w celu kontynuacji przewodu doktorskiego pani Kingi Karsten.

ks.prof. dr hab. Zbigniew Janczewski

X

kierownik Katedry Prawa o Posłudze Nauczania i Uświęcania

Wydział Prawa Kanonicznego UKSW